

A ZIRCI APÁTSÁG JUBILEUMA.

EBBEN az évben van hétszázötven esztendeje, hogy III. Béla megalapította a bakonyi, másként zirci apátságot. A ciszterci rend már előbb, 1142-ben letelepedett Cikádon, ahol első apátságának vetette meg alapját. Mivel azonban a történelmi fejlődés folyamán Zirc lett a rend életének középpontja, úgyszólván meghatározója is, a kegyeletes emlékezés hűsége a zirci apátság nagy időfordulójához köti le annak a hálának megnyilatkozását, amelyet az egész magyar élet érez a neki ajándékozott hétszázötven esztendő szolgálatáért.

A magyar művelődés napszámosai között kevés olyan intézmény él, amely a maga történetét annyi fény és gyász, annyi ellentétes megvilágítású időben élte volna le, mint a zirci apátság, s vele a magyarországi ciszterci rend. «Ragyogó örökséggel lép a magyar földre, övé a XII. század egyik legnagyobb dicsőségének, clairvauxi Szent Bernátnak lelki világa, az antidialektikus szellem, mely ütközött az aristotelesi előnyomulással s ugyanakkor szent berke volt a XII. századbeli misztikának, mely a szeretet fölényét hirdette ész és tudás fölött. Ez a testvérpár, vagyis a meg nem bolygatott realizmusnak s a misztikának a szelleme járta itt karonfogva a hegyet s völgyet s beszélt franciául s latinul a bükkfákkal s tölgyekkel.» (Prohászka Ottokár.) Magával hozza a megújított egyházi élet-stílus friss fegyelmét, új nemzetgazdasági munkairányait, s a nyugati kereszténység lelki magaslatait illusztráló csúcsíves-stílus művészi újszerűségét. A rendnek az az alapvető alkotmánytetele, hogy az anyamonostorban, Ciszterciumban évenként meg kellett jelenni nagykáptalanra minden külföldi apátnak, lehetővé tette, hogy Zirc és Franciaország között állandó érintkezés létesüljön. Kár, hogy ennek a kapcsolatnak belső történetéhez alig van adatunk, s így alig lehet fogalmunk arról, hogy a zirci apátságnak itthoni vallási, nemzeti és politikai szolgálatain kívül milyen lehetett a francia földről állandóan táplált szellemi élete. Középkori apátjainak alig tudjuk még a nevét is. Csak most került elő a troyesi levéltárból az egyetlen ismert író zirci apátnak, a francia származású Jean de Limoges-nak több kézirati munkája, amely tipikusan mutatja, mennyire egy volt nálunk a nyugatival a középkor szellemi tartalma és megnyilatkozásának módja.

Zirc virágkorát a tatárjárás előtt élte. «A pápák bizalma, a királyok kegye és a nemzet rokonszenve lépten-nyomon megnyilvánul» a ciszterciekkel szemben. (Békefi Remig.) Ettől fogva azonban a rend apátságai, monostorai nem rendtagok kezére jutnak. Ennek következtében lelki és anyagi erői megrendülnek. A mohácsi vészt megelőző és követő egyetemes nemzeti romlás maga alá temette a zirci apátságot is. Sorsa az ország sorsa is lett egyúttal.

Zircet s vele a többi ciszterci apátságokat a XVII. században az ausztriai ciszterci apátságok támasztották fel. Zirc a porosz sziléziai Heinrichau fenntartósága alá kerül. A kapcsolat köztük 1814-ig marad fenn, amikor Zirc önálló-

sul s a már korábban önállósuláshoz jutott pilisi és pásztói apátságokkal egyesült. Az így egyesített apátságok első apátja Dréta Antal lett. 1878-ban a harmas apátságához csatolták még a szentgotthárdi apátságot is. Így lesz Zirc a zirci, pilisi, pásztói és szentgotthárdi egyesített apátságok középpontja.

Miközben ezek a külső változások történtek, nagy belső átalakuláson ment át a rend. Azonkívül, hogy továbbra is folytatta gazdasági és lelkipásztori tevékenységét, hivatásának bővebb irányt adott a közoktatás szolgálatának vállalásával: tanítórenddé alakult át. Ma az ország öt helyén: Egerben, Székesfehérvárott, Pécsen, Baján és Budapesten végzi a keresztény magyar nemzetevelés munkáját, úgy, amint azt Szent Bernát elgondolta: világítva és melegítve.

A zirci apátság történetének tagadhatatlanul kettős arculata van. Az első megvilágítja a magyar életbe épített ama örökdemű munkája, amellyel lelket segített adni a magyarságnak és spiritualizálta ezt a földet. Mindennél nagyobb veszteség számunkra, hogy nem tudjuk a történelmi világosság fényénél nyomon követni ennek a francia eredésű rendnek a magyarságba való átvándorlását. Biztos, hogy egészen egyéni, külön útja volt, aminthogy csak magára valló volt a létének jellege is. A szellemtörténet legfinomabb területére tartozik az az út, amelyen ez a francia lelkiség, amely Szent Bernát egyéniségén, misztikáján, műveinek ragyogó szépségein, kész világán nőtt fel, összetalálkozott a XII. századi magyarság alakuló, fejlődő életével s magáévá tette azt. Vajjon mi történt e találkozás nyomán, a lelkek mélyén? Vajjon a magyar élet is átvette Szent Bernát egyéniségének nagy érdemét és tartalmát, mely nem a tudás megszentelésére törekedett, mint Szent Tamás, hanem élni tanított akkor, amikor százada nem tudott bánni az élet értékével? Vajjon a magyar kolostorokon kívül is átáramlott a Szent Bernát elmékedéseiből kisugárzó szenvedő Krisztus emlékezete, amelynek égi, aszketikus illata ott hagyta aranyos reflexeit a kódexek pergament magányán s olyan éneklő, fájdalmas újjongás szakadt ki belőle, mint ahogy azzá vált olasz földön Asszisi Szent Ferenc nagyszerű életében? Vajjon a jámborság s tudás harcában Zirc is úgy tekintett néha Párizs felé, mint Asszisi Szent Ferenc egy késői tanítványa kiáltott oda: Párizs! Párizs, te megölted Assziszt? Vajjon magyar földön is megértették Szent Bernátnak a tudás önzetlen tisztaságát sürgető és magasztaló szavait: Vannak olyanok, akiknek egyedüli céljuk a tudásnál a tudás? és ez hitvány kíváncsiság. Mások azért akarnak tudni, hogy ezt értékesítsék, pl. pénzért, hivatalért, és ez aljas önzés. De aztán vannak olyanok, akik tudni akarnak mások épülésére, és ez a szeretet. És végre olyanok, akik saját üdvükre akarnak tudni, és ez az okosság. Csak a két utóbbiak nem élnek vissza a tudással, mert azért akarnak tudni, hogy jól tegyenek... azért kell a tudást a szeretet tüzenél fölmelegíteni. (Piszter Imre: Szent Bernát élete és művei.)

És van a zirci apátságnak egy másik arculata, amely a XIX. században világosodik elő. A nemzeti művelődés rajongásából sugárzik rá vissza e világító fény. A szerzetesi élet névtelen életének és névtelen halálának hősi munkásai közül mint szimbolumok emelkednek ki azok a zirciek, akikben megnyilatkozott az egész rend megszentelt, égő magyarsága. Az egyéni arc homályban marad, talán nem is fontos, csak a kinyuló kéz látszik, amely segíti a Magyar Tudományos Akadémiát életre kelni; amely elküldi Reguly Antalt kutató munkájára; amely magyar olvasókönyvet ad, hogy egy félszázad nemzedéke tanuljon rajt jól magyarul; amely történelmet ír, és él, hogy építse és erősítse

a nemzet történelmi tudását; amely ekére szorítja rá az erejét, hogy tartsa maga alatt a földet . . .

Tisztelet és hódolat a zirci hétszázötven évnek, magyarságunk hűségesek őrének és apostolának!

K. E.

ESTI HÓ.

A fákon pihen a hó,
 fehér mint a lilium,
 ó, én szeretem a hót,
 ő az evangéliom,
 ő mindenkit eltakar,
 aki élni nem akar.
 A szép hercegnőt is el
 s a híres költőt is el,
 eltakarja a bárót
 és a járadt javágót.
 Lelke nincs és mégis él,
 festve nincs s mégis fehér,
 úgy csillog és úgy lebben,
 mint a képeskönyvekben.
 Nézd, hogy világít a fa,
 rászáll a hó mint vatta,
 rászáll a kis madárra,
 kicsiny sovány hátára.
 A hó mindenkit szeret,
 keze jég, szíve meleg,
 melengeti a nádat
 és az alvó fűszálat.
 Bámulom a hó leplét
 és fölötte az estét,
 a hó és az éj, ezek
 szépen összeillenek.
 Kínézek ablakomból
 s mintha harmóniumból
 szállna felém az álom.
 A hó pihen a fákon.

ELHAGYOTT A JEGENYEFA.

Elhagyott a jegenyefa,
 szalad fel a mennyországba.
 Én még most is lent vagyok,
 árok partján cammogok.
 Milyen jó a jegenyének!
 Még legkisebb levelének

is szívesen beállnék,
 lennék alatta árnyék,
 hajszálgöckere is lennék,
 benne mint a nedv keringnék,
 lennék zöld színe és sárga
 levelének halványasága!

Gulyás Pál.